

L'Hospitalet literari: més realitat que ficció

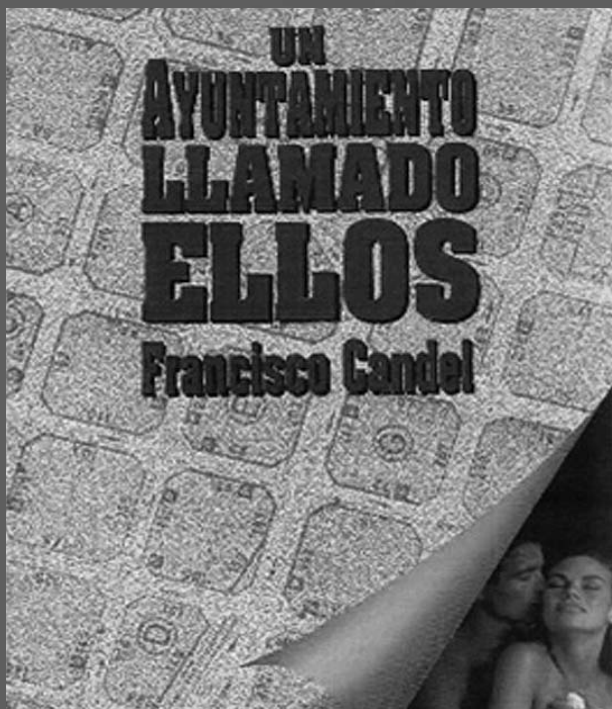
Carles Ferrer Sales



Andreu Sotorra

L'assassí viu a Bellvitge

L'Odissea



L'Hospitalet literari: més realitat que ficció

Carles Ferrer Sales

Filòleg i documentalista. Universitat de Barcelona i UOC.

Aquest article té l'origen al treball *L'Hospitalet: més realitat que ficció* que vaig presentar a finals del 2010 com a resultat de la concessió d'una de les beques l'Hospitalet 2009, convocades per l'Ajuntament de l'Hospitalet, que proposava estudiar el tema *L'Hospitalet a la literatura. La imatge de la ciutat en la creació literària*.

Posteriorment, a les VI Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat (2011), el tema d'estudi em va permetre presentar la comunicació *L'Hospitalet a la literatura. Una mostra de patrimoni ocult*.

Aquests dos escrits —treball i comunicació— són el punt de partida per respondre a tres preguntes bàsiques abans de seguir escrivint —en el meu cas— aquest article o llegir-lo —en el vostre. Les preguntes són: la ciutat de l'Hospitalet té presència en obres literàries?, podem parlar de l'existència d'un *Hospitalet literari*?, les obres literàries que mostren un territori són patrimoni col·lectiu? Jo penso que sí i aquest article tindria l'objectiu de fer-ho evident.

Podem afirmar que l'Hospitalet apareix en diverses obres literàries; que, efectivament, es pot parlar d'un Hospitalet literari i que, tot plegat, es podria considerar patrimoni de la ciutat. Es tractaria, doncs, de descobrir-lo, mostrar-lo, valorar-lo, conservar-lo i promoure el seu coneixement.

LITERATURA I TERRITORI

L'escriptor Joan Francesc Mira, a la conferència inaugural del III Seminari sobre patrimoni literari i territori (2007), titulada *Territori, llengua, literatura, identitat*, considera un encert aplicar a la literatura el concepte de *patrimoni*, és a dir "*la idea que les creacions escrites amb una certa perspectiva estètica formin part d'aquell conjunt de productes culturals valuosos que una societat o un poble acumulen i transmeten*".

Els territoris, s'entén del text d'en Mira, són marcats pel pas del temps, però també de les narracions, els fem nostres a través de les paraules i com a suma de processos culturals, d'història, de reconeixement de paisatges concrets o simbòlics en

els quals la literatura té la capacitat d'aprofitar material que altres disciplines no poden. Podríem afirmar, si més no en la nostra tradició, que la literatura acostuma a anar lligada a una gent, a una terra o a un paisatge i, també, que hi ha territoris —mítics o reals— que arriben a ser referents d'una literatura concreta. Així passa amb territoris literaris reconeguts: *La Mancha del Quixot*, *la Barcelona de Carvalho*, i també amb certs personatges, inseparables del paisatge: el Quixot, de la Mancha i Carvalho, de Barcelona.

En el cas de l'Hospitalet, no s'ha popularitzat cap identificació del territori amb determinades obres literàries, ni amb autors, ni amb personatges, però el lligam existeix, sobretot en processos històrics i en la identificació de paisatges urbans.

Seguint aquest fil que ens uneix la literatura al territori, el geògraf Carles Carreras afegeix un altre concepte: el coneixement, és a dir la literatura com a font de coneixement d'un territori:

«En algunes obres literàries, autors destacats, sia per la seva profunda informació intel·lectual, sia per la seva fina sensibilitat, o per totes dues coses, són capaços de descriure amb vigor i claredat algunes característiques fonamentals de la vida urbana i dels seus problemes més importants, que s'escapen a qualsevol altra font d'informació. Quan aquest fet es dona constitueix, sens dubte, una aportació essencial per a l'anàlisi urbana que justificaria ella sola l'ús dels textos literaris en qualsevol recerca.» (Carreras, 2003 pàg. 37).

Per tant, la literatura, també, com a font d'informació o, fins i tot, fent una aportació substancial al territori, enriquint-lo, això que l'escriptor Ignasi Riera, al llibre *Barcelona Off* (1993), sintetitza en la frase *«la literatura afegeix valor al paisatge»*.

Un dels escriptors més propers que ha lligat millor la literatura al territori i el territori a la literatura és Manuel Vázquez Montalbán. En conversa amb Genís Sinca, periodista i biògraf de Paco Candel, li comenten: *«Alguns li dirien a vostè que la literatura no serveix per a res»*. En Vázquez Montalbán respon: *«I és veritat. No serveix absolutament per a res. Però al final és el que queda... També és cert que una ciutat no existeix del tot fins que algú la sap plasmar en paper, representar-la d'alguna manera, en l'aspecte que sigui. Fins i tot quan no es vol que aquesta ciutat emergeixi. (...) Al final, només queden els llibres.»* (Sinca, 2008 pàg. 389).

I és en els llibres, dipositaris i responsables de molts imaginaris urbans, que trobem paisatges 'literaturitzats' —'ciutats literàries'— que prenen valor però, per contra, també posen en evidència paisatges ignorats o submergits, menystinguts.

CIUTATS LITERÀRIES VERSUS MENYSTENIMENT LITERARI

Vázquez Montalbán és un dels referents de la 'Barcelona literària' i un escriptor conscient del valor dels imaginaris literaris. A l'article *Un imaginario literario*, publicat al diari

El País (15 de març de 2003), diu: «*cincuenta años de novela urbana nos contemplan*», en referència al fenomen de l'esdevenir ciutat literària. Aquest tema el reprèn a la conversa amb Genís Sinca (2008):

«*Moltes vegades he dit que hi ha ciutats que són literàries i altres que no. No sé de què depèn, però Barcelona al segle XIX es va tornar literària de cop, i això ha estat un avantatge per a grans esforços com Candel; perquè és una ciutat capaç de ser imaginada, de generar un imaginari. La ciutat està predisposada. Es deixa fer. (...) La ciutat ha trobat en la literatura la manera de manifestar les seves moltes maneres de ser, la multiplicitat dels seus problemes.*»

En aquesta mateixa línia, al recull de textos de diversos autors publicats a *Odio Barcelona* (2008), la jove escriptora Llúcia Ramis (Palma, 1977), escriu:

«*Barcelona es una ciudad literaria. De los barrios canallas de Vázquez Montalbán a los secretos de postguerra desvelados por Marsé, también Mendoza, Quim Monzó o Montserrat Roig han trazado un itinerario alternativo a los paisajes de Narcís Oller o Josep Maria de Sagarra. Pero sobre todo, han descubierto un mapa que luego han reutilizado con un éxito inusitado autores como Idefonso Falcones y su Catedral del mar, o Carlos Ruiz Zafón y La sombra del viento. El tesoro oculto de ese mapa es la propia ciudad. O mejor dicho: su propio nombre.*»

Però hi ha una part de la ciutat en què aquesta canvia el seu nom. Paco Candel ho va explicar a la novel·la *Donde la ciudad cambia su nombre* (1957), el seu primer gran èxit literari, en la qual retrata una d'aquelles parts de la ciutat que no es vol que emergeixi. L'Hospitalet comparteix problemes i anonimats amb aquesta part de la gran ciutat, i anys més tard també compartirà cronista.

L'Hospitalet creix literàriament a l'ombra de Barcelona —*sub urbs*—, annexat, tal com ja ho havia fet urbanísticament, però acabarà ocupant un espai propi, fruit de la seva pròpia realitat i complexitat. Com a ciutat obrera i suburbial comparteix destí literari amb moltes altres poblacions de la perifèria. L'estudiós del tema Carles Carreras diu:

«*La perifèria metropolitana encara resta més suburbanitzada literàriament del que ho està en la realitat social i funcional de la ciutat. Les fàbriques i els barris dormitori, els ferrocarrils suburbans o les hortes marginals no han despertat gaire interès entre els escriptors que han tractat temes urbans, amb molt poques excepcions.*» (Carreras 2003, pàg. 175). I afegeix: «*No ha d'estranyar la manca de literatura sobre els municipis més properament obrers... No ha d'estranyar després d'haver vist el menysteniment literari de molts barris socialment similars de dins del territori actual de Barcelona.*» (Carreras 2003, pàg. 179)

Carreras reivindica un major protagonisme literari d'aquests territoris i troba a faltar cronistes rellevants quan diu: «*davant la manca de literatura sobre els municipis*

obriers propers a Barcelona... s'esperaria un nou Paco Candel que mostrés els problemes i els sentiments d'aquests altres barcelonins, els metropolitans.» Segueix: «seria l'hora de reconèixer el dret de pertinença d'aquests metropolitans a l'imaginari col·lectiu de Barcelona». (Carreras 2003, pàg. 176)

En aquest cas, la qüestió seria si aquests metropolitans es volen reconèixer com a barcelonins i fer-se seu aquest imaginari col·lectiu de Barcelona o els cal trobar-ne un de propi. L'Hospitalet ha fet molts esforços per recuperar una identitat pròpia i una història i per projectar una imatge de la ciutat real i visible.

És novament Montalbán qui reivindica la importància i les possibilitats literàries d'aquella ciutat que creix salvatgement i que es transforma:

«S'hauria de tornar a llegir el Candel novel·lista per sorprendre's davant l'esplèndid jaciment literari que la seva mirada troba en aquesta Barcelona... que perdia el seu nom. Es tracta d'un gran retrat del creixement salvatge, urbà, per absorbir les riuades de la immigració interior. Res més que això. És un gran tema, la veritat. Inacabable. [...] A Barcelona, en aquella Zona Franca, hi ha hagut uns canvis urbanístics tan bèsties que pràcticament no queden vestigis del que hi havia hagut abans. Per això, ara, el més interessant és veure com "sí" ha quedat en la literatura. Al final tot desapareix menys els llibres, encara que siguin "contra literatura" com la de Candel, o la que sigui.»

El terme municipal de l'Hospitalet forma part d'aquest 'esplèndid jaciment literari'. De fet, Candel deixarà un impecable retrat, irònic i realista, de l'Hospitalet dels primers anys 80 a la novel·la *Un ayuntamiento llamado Ellos* (1994), col·laborant així a generar un imaginari de la ciutat.

D'altra banda, Vázquez Montalbán serà també un dels autors que aprofitarà més aquest 'jaciment literari' urbà de l'Hospitalet, vinculat al creixement salvatge en absorbir les riuades de la immigració interior. El barri de Bellvitge serà un dels escenaris protagonistes en dues de les seves novel·les: *Los mares del sur* i *Los alegres muchachos de Atzavara*.

L'HOSPITALET ALS LLIBRES

L'Hospitalet no és una ciutat literària com ho són Barcelona, París, Nova York o Londres, això és evident, ni per l'imaginari col·lectiu, ni per la presència literària. Tot i així, la ciutat és més present dins la creació literària del que, en un primer moment, podríem suposar. El fet de no tenir, a priori, cap autor local mundialment reconegut, ni cap obra literària de referència podia fer creure que la presència de l'Hospitalet en obres de creació és escassa i, en tot cas, limitada a un petit nucli d'autors locals. Res més lluny de la realitat, l'Hospitalet és present, com veurem més endavant, en un nombre considerable d'obres de creació literària.

Convé, però, abans de centrar-nos en aquestes obres literàries, fer un petit esment al que l'estudiós Carles Carreras anomena *obres no estrictament de creació literària però que contenen informacions subjectives molt valuoses dels seus autors pel co-neixement de la ciutat* i que, aplicat al tema del nostre estudi, contenen visions de la ciutat que contribueixen a projectar una imatge determinada.

Entre aquest seguit d'obres no estrictament de creació literària hi ha els dietaris, els llibres de memòries d'observadors de la vida hospitalenca al llarg dels temps i, fins i tot, les observacions puntuals de viatgers diversos que creuaven la ciutat i també les obres de personatges que han tingut un paper destacat en la vida col·lectiva de la ciutat, així com les memòries d'artistes o polítics.

La *Relación del viaje hecho por Felipe II, en 1585, á Zaragoza, Barcelona y Valencia*, escrita por Henrique Cock, és una curiosa referència, alhora que una de les més antigues. L'Hospitalet apareix com el lloc d'acampada de l'expedició abans d'entrar a Barcelona, mentre esperen l'arribada del rei. Acampats a l'Hospitalet, aprofiten per celebrar la festa del primer de maig amb flors, taronges, música, versos i ball.

Entre els dietaris, caldria destacar el *Calaix de sastre* (1769-1819) de Rafael d'Amat, baró de Maldà, per la seva singularitat i per l'època que retrata. Es tracta d'un testimoni únic de l'Hospitalet anterior a l'era industrial. També cal fer una menció especial a la *Guia de Barcelona a Martorell en ferrocarril* (1857), aquesta guia, escrita per Víctor Balaguer, ofereix una imatge paradisiàca del paisatge de l'Hospitalet:

«el paisaje más delicioso que pueda darse. Pocos puntos de vista existen más bellos y preciosos, de más encantos, de más pintoresco esplendor. Es una vasta llanura donde se ven ondular los árboles, los frutos, las mieses, las verduras que pueblan los campos, apareciendo en el fondo la línea azul del mar...»

Ara bé, la primera descripció impactant que va arribar als lectors i, per tant, *literaturitzada* de la ciutat la podem trobar en els vuit reportatges periodístics de Carles Sentís publicats a la revista *Mirador* als anys 30 i que van ser recollits i publicats en el llibre *Viatge en Transmiserià*, l'any 1974. Sentís descriu el barri de la Torrassa i l'estigmatitza com a compendi dels mals i els problemes de la immigració murciana.

La literatura costumista que descriu l'Hospitalet vell als dietaris del baró de Maldà o, en menor mesura, la presència puntual a la literatura de viatges de Cock, la descripció literariopastoral que fa Víctor Balaguer i el *periodisme literari i subjectiu*¹ de Carles Sentís són mostres d'una presència 'literària' de l'Hospitalet en determinats llibres, però val a dir que amb tot això no arribaríem mai a parlar d'un 'Hospitalet literari'.

¹ Joan Camós recull aquesta expressió a l'article *L'Hospitalet i la immigració. Catalanistes i anarquistes als anys trenta* del *Quaderns d'Estudi 21* i prové de l'entrevista a Carles Sentís del diari *El País* del 13 de novembre de 1974.

Ni tan sols afegint l'abundant producció editorial que al voltant dels anys 80 recu-pera 'relats personals', històries locals i experiències personals i col·lectives de la vida hospitalenca a través d'autors (J. Botey, M. Marcè, R. Morales, J. Perelló...) i d'entitats (Centre d'Estudis de l'Hospitalet, Ateneu de Cultura Popular i la col·lecció «La Medusa»...) que formen part de la història de la ciutat, podríem parlar d'un 'Hospitalet literari'.

Per parlar d'un 'Hospitalet literari' caldrà trobar un nombre suficient d'obres indiscutiblement literàries (novel·les, contes, novel·la gràfica, poemes...) en què puguem trobar presència de la ciutat.

L'HOSPITALET: UNA EXCEPCIÓ (AL MENYSTENIMENT LITERARI) POC ESTUDIADA

El mateix Carreras, que parlava de la suburbanització literària de la perifèria metropolitana, cita la novel·la *Los mares del sur* (1979) de Vázquez Montalbán per assenyalar que l'Hospitalet és una excepció al menysteniment literari dels municipis obrers. La raó: 'los mares del sur' de la novel·la són al terme de l'Hospitalet, els identifiquem amb Bellvitge i aquest barri/escenari de la nostra ciutat és part important de l'obra guanyadora del Premi Planeta 1978.

«[...] *malgrat la seva imatge suburbial de barri de treballadors de la SEAT, amagat, però ben a la vista de tothom, rere l'autopista a l'aeroport i a Castelldefels i la residència sanitària... El polígon de Bellvitge apareix sorprenentment descrit com uns suggeridors mars del sud.*»

L'autor de *La Barcelona literària* no va més enllà pel que fa a la construcció d'un possible Hospitalet literari, però apunta, amb l'exemple de Bellvitge, les immenses possibilitats 'literàries' d'aquests territoris dejectats o ignorats per la majoria.

D'altra banda, els darrers anys s'han multiplicat arreu de Catalunya estudis, projectes i publicacions que lliguen territori i literatura, iniciatives com ara el portal *Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català*, les diverses edicions del *Seminari sobre patrimoni literari i territori*, els volums editats de la *Geografia literària dels Països Catalans* dirigits per Llorenç Soldevila i el projecte *Endrets*. A aquestes iniciatives més globals s'haurien de sumar les publicacions que mostren el gruix literari d'alguns territoris, com ara: *Tarragona escrita. La ciutat vista pels escriptors* (2007), *Narrativas urbanas: la construcció literària de Barcelona* (2008), *l'Atlas literari de les terres de Girona* (2003 i següents).

Per contra, l'Hospitalet no ha estat present, fins ara, en cap estudi que relacioni literatura i territori, no hi ha cap recull de textos que mostri la nostra ciutat vista per escriptors, ni cap estudi teòric que presenti la creació d'un Hospitalet literari, ni tan sols un mapa de la ciutat amb els indrets de la ciutat que apareixen en obres literàries. Si



fem una cerca a la *Bibliografia sobre l'Hospitalet* (1992), trobem més de mil referències bibliogràfiques, de les quals 39 són de l'àmbit cultural, relacionades amb la música, l'art o el teatre, però no n'hi ha cap sobre literatura i ciutat. Tampoc la cerca a la base de dades *Babel'h*, més actualitzada, ens dona resultats positius.

Per tot això, la proposta de la convocatòria de les beques d'estudi l'Hospitalet 2009 de cercar la presència literària de la ciutat sota el tema *L'Hospitalet a la literatura. La imatge de la ciutat a la creació literària* va ser més que oportuna. L'objectiu era, segons paraules del director del Museu de l'Hospitalet, Josep M. Solias, un dels organitzadors, «recollir el màxim d'informació possible, que es pressuposa dispersa» (Digital-h, 15 de setembre de 2009).

El moment inicial del treball *L'Hospitalet a la literatura. La imatge de la ciutat a la creació literària* va estar marcat per l'afany de recollir el màxim de cites possibles, tot i que l'opinió generalitzada era que la presència literària del territori hospitalenc no seria gaire abundant, opinió corroborada per estudis més acadèmics com el de Carles Carreras, i per aquest motiu, qualsevol troballa, per petita que fos, va ser incorporada amb l'entusiasme de veure créixer les referències literàries fins arribar a la xifra simbòlica dels 100 llibres.

A la redacció del treball *L'Hospitalet: més realitat que ficció* vaig encapçalar la llista dels cent llibres trobats amb 'imatges disperses i impressions fragmentàries' de l'Hospitalet amb aquest text: «Aquí hi ha la relació de cent llibres citats. Cent és un número simbòlic, podria ser diferent. De fet, no estan totes les que són i és probable que alguna cita inclosa aquí no tingui prou entitat com per ser-hi. Hi ha llibres d'aquesta llista que s'han mantingut aquí, simplement, per l'emoció del descobriment inesperat. Hi

ha un punt de subjectivitat en aquesta relació de cites. Amb uns criteris més estrictes, aquest llistat podria quedar reduït i quedar-se en seixanta, o potser setanta? També és cert que, sense rebuscar massa trobaríem títols per fer arribar el nombre de cites fins a cent-cinquanta. Tant se val, en aquest cas la quantitat no és rellevant. L'important és tenir una llista. Aquest centenar de cites, ja ho hem comentat al llarg del treball, ve a ser una primera pedra d'un futur 'corpus literari' contrastat. Per tant, hi ha cites que poden desaparèixer per poc significatives i, de la mateixa manera, incorporar-ne d'altres que han quedat fora.»

La redacció d'aquest article ha estat una excusa perfecta per revisar, amb més distanciament i criteri, la llista d'obres literàries amb presència de la ciutat de l'Hospitalet. Un cop llevades les obres amb cites més insignificants i les obres més clarament allunyades de la ficció narrativa, ens quedem amb la llista més reduïda d'una seixantena d'obres literàries o amb elements importants de creació literària, que mostren fragments de la ciutat i, per tant, projecten una imatge de l'Hospitalet.

L'HOSPITALET A LA LITERATURA

Nombre d'obres. Un cop comprovada una presència literària continuada de l'Hospitalet, el nombre exacte d'obres té una importància relativa: n'hi ha suficients i, com veurem més endavant, amb suficient entitat com per fer un bon retrat de l'Hospitalet literari.

Podem parlar d'unes 12 obres imprescindibles per recórrer la ciutat literària i 12 més que complementen perfectament aquest recorregut literari. Són, per tant, vint-i-quatre les obres amb abundants textos literaris que ens permetrien dibuixar un mapa literari hospitalenc. La llista, per data d'edició:

- 1949 *Sobre las piedras*, de Sebastià Juan Arbó
- 1965 *19 de julio*, d'Ignacio Agustí
- 1968 *Un lloc entre els morts*, de Maria A. Capmany

- 1974 *Mecanoscrit del segon origen*, de Manuel de Pedrolo
- 1974 *Viure a la intempèrie*, de Manuel de Pedrolo
- 1975 *La verdad sobre el caso Savolta*, d'Eduardo Mendoza
- 1979 *Los mares del sur*, de Manuel Vázquez Montalbán
- 1979 *Contrallum hospitalenc*, de Francesc Marcé

- 1980 *Pols de terrat*, de Joan Casas
- 1985 *Havent tornat a l'indret on vaig néixer*, de R. Minoves
- 1987 *L'assassí viu a Bellvitge*, d'Andreu Sotorra
- 1987 *Los alegres muchachos de Atzavara*, de Montalbán
- 1989 *Sangre de barrio*, de Jaime Martín

- 1994 *Un ayuntamiento llamado Ellos*, de Paco Candel

- 1997 *Els tocaboires a l'Hospitalet*, de Júlia Costa
- 1998 *La dama rosa*, de Margarita Barbachano
- 1999 *Onades internes*, d'Angelina Vilella

- 2000 *El crit de les mil nits*, de Ramon Gómez
- 2001 *Para que nunca amanezca*, d'Empar Fernández
- 2007 *Temps d'orquídiés*, d'Àngels Vilella
- 2008 *SCAT*, d'Albert García Ripoll
- 2009 *Cero negativo*, de Fernando Gómez

- 2010 *Octubre*, d'Eva Fructuoso
- 2011 *Narcolepsia*, de Jordi Ledesma
- 2012 *Un buen lugar para reposar*, de Luís Gutiérrez Maluenda

A banda d'aquestes obres en què la presència de la ciutat és abundant i evident, hi ha al voltant de quaranta obres més amb referències mínimes a la ciutat: una frase o un paràgraf. Són referències que, vistes en conjunt, aporten valuosa informació sobre la imatge de l'Hospitalet, tant a nivell global de la ciutat com dels barris en particular. Trobareu una llista de totes les obres a l'annex del final de l'article.

Gènere literari. De les 63 obres triades, 43 són novel·les; 6, còmics; 5, poesia; 4, contes; 4, literatura social i 1 és d'humor. Òbviament, la narrativa és el gènere més abundant: entre les novel·les (68 %), els contes (7 %) i el periodisme literari (7 %) sumen el 82 % de les obres, els còmics serien el 9,5 % i la poesia, un 8 %.

Són xifres i percentatges que ajuden a fer una aproximació al tipus d'obres llegides i analitzades per a l'elaboració del treball, però caldria fer una aproximació a cada gènere per valorar-lo bé i veure'n algunes peculiaritats.

Hi ha més de cinquanta obres narratives, la majoria novel·les, amb imatges de l'Hospitalet. Crida l'atenció la rellevància literària d'alguns noms, tant de novel·listes com d'obres: destaquen Ignasi Agustí, Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo, Eduardo Mendoza, Andreu Sotorra, Manuel Vázquez Montalbán i Paco Candel per la quantitat d'imatges, però també hi són, amb cites més curtes, Montserrat Roig, González Ledesma, Teresa Pàmies, Andreu Martín o Ramon Solsona, entre altres autors. I de les obres podem citar èxits comercials del seu moment com ara *19 de julio*, *La verdad sobre el caso Savolta*, *Los mares del sur*, *Los alegres muchachos de Atzavara* o *Mecanoscrit del segon origen* i obres premiades, com és el cas de *Pols de terrat*, de Joan Casas, o *Retrat de Carme en penombra*, d'Agustí Alcoberro.

Pel que fa a la poesia, hi ha tres poemaris íntims i plenament lligats a la ciutat: *Contrallum hospitalenc*, de Francesc Marcè i *El meu poble i jo* i *Perfils històrics de l'Hospitalet*, d'Anna Maria Fontanals, als quals s'han d'afegir un parell de poemes solts: *Havent tornat a l'indret on vaig néixer sense reconèixer-lo*, d'en Minoves, i *Bellvitge*, de Feliu Formosa, en format de conte infantil i amb il·lustracions.

Els còmics tenen tots un mateix autor, Jaime Martín, que l'any 1990 va rebre el premi a l'autor revelació al Saló Internacional del Còmic de Barcelona. Les seves primeres obres narren històries, en part autobiogràfiques, d'adolescents que viuen i es mouen per l'Hospitalet: *Sangre de barrio*, *La basca que más casca*, *Flores sobre el asfalto*, *Los primos del parque...*

La literatura social o el periodisme literari està representat per quatre llibres: *Viatge en Transmiserià*, de Carles Sentís; *Barrio*, de Paco Candel; *De qué viven y porqué mueren los españoles*, d'Eliseo Bayo i *Quico Sabaté, el último guerrillero*, de Pilar Eyre. La seva inclusió a la llista d'obres literàries es podria qüestionar, però la seva presència obeeix al que el mateix Candel diu quan parla de Bayo, «*es el creador del reportaje social, el que le ha dado categoría literaria transformable en libro*», són textos literaris.

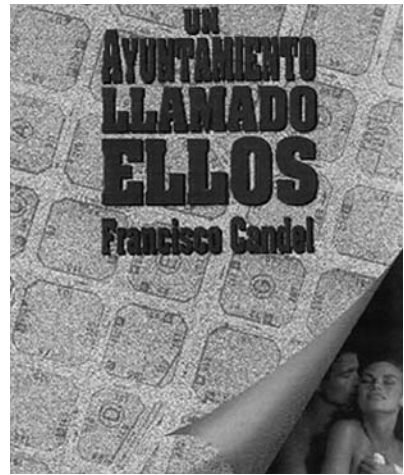
Data d'edició. Tot i trobar una primera presència de la ciutat en una obra plenament literària de finals dels anys 40, *Sobre las piedras grises*—guanyadora del premi Nadal 1948— i comptar, a més, amb una obra de mitjans dels 60 en la qual el protagonisme del barri de la Torrassa és essencial, *19 de julio*—Premio Nacional de Literatura 1966—, no és fins ben entrada la dècada dels 70 que la presència literària de la ciutat de l'Hospitalet es produeix de manera continuada.

Si ens centrem en obres genuïnament hospitalenques —pel que fa al contingut— la ciutat és protagonista primer en un llibre de poemes de Francesc Marcé l'any 1979, ho serà en un recull de contes de Joan Casas al 1980, i ja a finals dels 80, de la mà d'Andreu Sotorra, en una novel·la juvenil de 1987 i de la de Jaime Martín en una novel·la gràfica de 1989. Poesia, contes, novel·la juvenil i novel·la gràfica. No és fins a l'any 1994 que es publica la primera novel·la per a adults en la qual l'acció narrativa té lloc plenament a l'Hospitalet: *Un ayuntamiento llamado Ellos*, de Paco Candel.

Autors. Podríem fer dos grups d'autors: locals i forans. Entenem per autor local aquell que ha establert amb la ciutat un vincle especial i durador en el temps, sigui per haver-hi nascut, per haver-hi viscut o per haver-hi treballat períodes importants de la seva vida, i que ha creat un lligam sentimental amb l'Hospitalet.

Així, dels autors apareguts a la llista d'obres més destacades considero que són locals:

- Francesc Marcé (l'Hospitalet, 1921)
- Ramon Gómez (1931), arriba a l'Hospitalet l'any 1934.
- Àngels Vilella (Olesa, 1938), arriba a l'Hospitalet amb 3 anys.
- Joan Casas (l'Hospitalet, 1950)
- Ramon Minoves (l'Hospitalet, 1951)
- Albert García Ripoll (1960)
- Jaime Martín (Barcelona, 1966)
- Eva Fructuoso (Barcelona, 1974)



D'aquests n'hi ha uns —Marcé, Casas, Minoves— que publiquen, al voltant de 1980, textos sobre l'Hospitalet dels anys 50 i 60; parlen de la ciutat anterior al creixement salvatge i el punt de vista està situat als barris del Centre i de Sant Josep; també Vil·la ens parla de l'Hospitalet vell, tot i que ho fa des del present fa aparèixer un personatge que mostra amb orgull el barri més antic. Tots quatre, als quals podríem afegir Gómez, ens mostren, d'alguna manera, el tema del paradís perdut: un territori, lligat a la infantesa, que ha deixat de ser el que era.

Martín, García Ripoll i Fructuoso, en canvi, ens ensenyen un Hospitalet plenament urbà, més contemporani, amb implicacions personals, però sense sentimentalismes urbanístics o geogràfics.

Hi ha reconeguts i consolidats autors forans —Sebastià Juan Arbó, Ignasi Agustí, Eduardo Mendoza, Vázquez Montalbán o Andreu Sotorra— que usen la geografia o la història de l'Hospitalet des de la distància emocional, pel servei que aporta a la ficció, a la creació literària. En aquesta línia, hi hauria també autors més joves com Fernando Gómez, Luís Gutiérrez Maluenda o Jordi Ledesma: incorporen elements de la nostra ciutat —episodis de la història, blocs de pisos, barris, carrers, equipaments...— dins la narració de les seves històries.

D'altra banda, hi ha importants autors forans, veïns de barris propers de Barcelona —Sants i Hostafrancs—, com ara Maria Aurèlia Capmany o Manuel de Pedrolo, que fan diverses al·lusions —de les quals parlarem més endavant— a la nostra ciutat, algunes de molt interessants. Als noms d'aquests veïns propers podríem afegir el del barceloní Joan Agut i la cornellanenca Empar Fernández.

Vinculats a la llista d'autors locals, hauríem d'afegir els noms d'Agustí Alcoberro i Júlia Costa, tots dos amb moltíssims anys de docència a l'Hospitalet i una forta implicació amb entitats i projectes de ciutat.

Un cas a part és Paco Candel, que sense haver nascut ni viscut mai a l'Hospitalet, el seu vincle —polític i personal— i la seva mirada literària sobre la ciutat és profunda.

L'HOSPITALET LITERARI

Un cop relacionats el nombre d'obres, els gèneres literaris, la data d'edició, els autors i els títols dels llibres que conformen la presència de la ciutat de *l'Hospitalet a la literatura*, caldria entrar més al fons de la qüestió i analitzar quin és el protagonisme de la ciutat en aquestes obres i quina és la imatge que es projecta.

En relació amb el protagonisme de la ciutat en cadascuna de les obres, el conjunt es pot organitzar d'acord amb la *quantitat* de presència de l'Hospitalet dins la narració i destacar el valor i la *qualitat* d'aquesta presència pel que fa al conjunt de l'obra. Amb aquests criteris podem dividir les obres en tres grans blocs:

- Escenari principal. En aquestes obres l'Hospitalet és l'escenari protagonista i gairebé exclusiu, hi podem resseguir la seva geografia i, en part, també la seva història.

1. *Pols de terrat* (1980)
2. *L'assassí viu a Bellvitge* (1987)
3. *Sangre de barrio* (1989)
4. *Un ayuntamiento llamado Ellos* (1994)
5. *Els tocaboires a l'Hospitalet* (1997)
6. *El crit de les mil nits* (2000)
7. *SCAT* (2008)
8. *Cero negativo* (2009)
9. *Octubre* (2010)

Pols de terrat és un recull de contes situats en el paisatge de l'Hospitalet dels anys cinquanta i seixanta. El llibre recupera una època i uns paisatges menjats pel creixement salvatge de la ciutat, descriu en part el barri del Centre i el paisatge més rural de la Marina.

Al còmic *Sangre de barrio* i a les novel·les *L'assassí viu a Bellvitge*, *SCAT*, *Cero negativo* i *Octubre* la ciutat és l'escenari on passa l'acció. Són històries plenament urbanes i més contemporànies: la geografia i el paisatge humà de la ciutat ha canviat, apareixen els barris, la immigració, el conflicte i la convivència lingüística, els blocs de pisos...

Els tocaboires a l'Hospitalet és un conte llarg, entre infantil i juvenil, pensat i escrit per fer descobrir i conèixer millor l'entorn i el medi de la ciutat. *Un ayuntamiento llamado Ellos* i *El crit de les mil nits* són novel·les històriques escrites a partir de l'experiència personal dels autors. La primera descriu, amb la mirada incrèdula i sarcàstica de l'adult desencisat, els anys de la transició democràtica a l'Hospitalet, a començament de

la dècada dels 80, i la segona, amb uns ulls infantils i transparents, descriu la dècada dels anys 30 a l'Hospitalet, des de la proclamació de la segona república fins al final de la Guerra Civil espanyola.

Pel que fa al paper de la ciutat, en aquestes tres novel·les: *L'assassí...*, *SCAT* i *Cero negativo*, la història és ficció i la geografia real, l'Hospitalet és pur escenari, els autors han volgut que la història passi a l'Hospitalet pel coneixement que tenen dels seus espais —que han trobat adients per al desenvolupament de la seva història— com és el cas de *Cero negativo* i d'*SCAT*, i també per una vinculació emocional, fins i tot reivindicativa. O bé, en el cas d'en Sotorra, per tot el contrari, la visió global i allunyada d'un barri compacte, que només coneix superficialment, li atorga la possibilitat de convertir-lo en un escenari de ficció i quedar-se amb la impressió generalitzada: un laberint on perdre's, un rusc ple de cel·les.

A l'altre grup d'obres —*Sangre de barrio*, *Un ayuntamiento llamado Ellos* i *El crit de les mil nits*—, els autors van una mica més enllà de fer servir l'Hospitalet com a escenari protagonista de l'acció. En aquestes novel·les el decorat traspasa una mica més enllà de l'acció, s'acosta al que anomenariem *el paper de la ciutat com a ambient*, la descripció de la ciutat ve a ser una forma de representar l'estat d'ànim dels protagonistes.

Finalment, a *Pols de terrat* la ciutat és la protagonista, per sobre de l'acció i la vida dels personatges el que resta és la mateixa ciutat, és el conjunt de la ciutat el que explica l'acció i la vida dels personatges que hi apareixen.

- Paisatge necessari. Són quatre novel·les en les quals el paisatge obrer hospitalenc juga un paper imprescindible dins l'arquitectura de les obres. L'Hospitalet no té el paper d'escenari únic i principal, però és un territori necessari i rellevant.

1. *19 de julio* (1965)
2. *La verdad sobre el caso Savolta* (1975)
3. *Los mares del sur* (1978)
4. *Los alegres muchachos de Atzavara* (1987)

Aquestes quatre novel·les tenen en comú la tria d'un barri de l'Hospitalet com a referent de la classe obrera. Agustí retrata la Torrassa dels anys 30, descrita com un barri amb molta immigració, molt pobre i amb una important implantació de les idees anarquistes. Mendoza fa referència a la zona industrial de l'Hospitalet obrer i receptor d'immigrants dels anys 1916-1919. A les dues obres de Vázquez Montalbán, l'acció se situa als anys 70 i el barri que hi apareix és Bellvitge, receptor d'una nova onada migratòria.

Els personatges d'aquestes novel·les abracen el continu migratori que ha rebut l'Hospitalet al llarg del segle xx: anys 10, anys 20-30 i anys 50-60. En totes quatre

novel·les, l'element obrer —tant el paisatge com els personatges— es contraposa als personatges i als paisatges de classes més benestants, tot i que cada escriptor ho fa a la seva manera i pren diferent partit.

- Escenari puntual. L'aparició de l'Hospitalet és significativa, però sense arribar a tenir una importància rellevant dins la trama de l'obra, és un *escenari puntual*. Sí que té importància, en canvi, per comprovar la imatge de la ciutat que projecten aquests escriptors. Són significatius per a nosaltres, encara que no siguin del tot rellevants per l'obra.

1. *Sobre las piedras grises* (1949)
2. *Un lloc entre els morts* (1968)
3. *Mecanoscrit del segon origen* (1974)
4. *Viure a la intempèrie* (1974)
5. *La dama rosa* (1998)
6. *Puro desastre* (1999)
7. *La Via Làctia* (2001)
8. *Para que nunca amanezca* (2001)
9. *Onades internes o Temps d'orquídiés* (2007)
10. *Narcolepsia* (2011)
11. *Un buen lugar para reposar* (2012)

Al treball *L'Hospitalet, més realitat que ficció* vaig afegir, a aquests tres grups de llibres, dos blocs més: un anomenat *L'Hospitalet, escenari real*, amb una llista de llibres diversos que transiten entre el relat personal i el relat històric, i un altre *L'Hospitalet, cites aïllades*, que mostra un darrer grup de cites que són mínimes referències a la ciutat i que tenen valor en el seu conjunt.

IMATGE GENERAL DE LA CIUTAT (I DELS BARRIS) EN LES OBRES

La família protagonista d'*El crit de les mil nits* arriba a la nova casa de l'Hospitalet, a començaments dels anys 30, amb aquests pensaments: «*Al pare li han ofert feina en una fàbrica de mobles, deixarem per fi aquell fosc pis del Poble Sec. Tindrem sol tot el sant dia ... una espècie de paradís...*».

En canvi, a mitjans dels anys 70, un dels protagonistes de *Sangre de barrio* arriba amb la seva família a l'Hospitalet de Llobregat, Barcelona, i diu: «*¿Y aquí es donde vamos a vivir?... Vaya mierda...*» La germana li respon: «*Deja de renegar y ayuda a mamá con las maletas.*»

Entre aquestes dues realitats de la ficció han passat poc més de 40 anys, els dos autors —hospitalencs— mostren dues visions oposades de la rebuda emocional de la ciutat que tenen els nouvinguts. D'altra banda, exemplifiquen els extrems de dues

imatges hospitalenques que es troben a la ficció literària: l'Hospitalet paradís —que esdevindrà paradís perdut— i l'Hospitalet lleig.

Les descripcions 'idíl·liques' de la ciutat corresponen a escriptors hospitalencs que han conegut una ciutat diferent —més petita, rural i endreçada— i que han vist amb els seus propis ulls l'urbanització salvatge del 'seu territori'. Sovint, el terme *l'Hospitalet* es refereix a *l'Hospitalet vell*, que correspon majoritàriament a *l'Hospitalet Centre* i, com a molt, la rogalia, que serien tots els camps que envoltaven el barri.

Així, Gómez Molina, l'autor d'*El crit de les mil nits*, ens trasllada als anys 30 amb un Hospitalet rural, enmig de la natura, envoltat de pau i tranquil·litat, una espècie de paradís. Hi ha també alguna descripció global fugaç del passat rural de l'Hospitalet, com la que fa Joan Agut (*La Via Làctia*), rememorant els camps de carxofes i de patates i les parcel·les deshabitades, també als anys 30, de la zona de la Marina.

Però el que s'imposa més és la imatge industrial i obrera de la ciutat. Agustí Alcoberro parla del «*barri industrial de l'Hospitalet i els seus carrers estrets, envitricollats i densos*», i es refereix a la zona industrial moderna, enganxada al barri del Centre, diferent dels suburbis industrials i de les fàbriques dels anys 20 que ens descriu Mendoza al cas Savolta. També Pedrolo parla, al *Mecanoscrit del segon origen*, de les ciutats industrials de Barcelona per referir-se a l'Hospitalet. Les al·lusions a *fàbriques i a obrers de l'Hospitalet*, així en general, apareixen a diversos llibres i les històries corresponen als anys 50, 60 i 70: *El peso de los muertos*, de Víctor del Árbol; *Puro desastre*, d'Eliseo Bayo; *Milions d'ampolles buides*, de Manuel de Pedrolo... A banda d'això, també trobem moltes al·lusions obreres i fabrils per barris concrets. Paco Candel, a la seva novel·la *Un ayuntamiento llamado Ellos*, descriu 'Ellos/l'Hospitalet' com a «*ciudad pobre, fabril, industrial, inmigrante, menestral y obrera*».

En molt poques ocasions es fa esment a la condició de l'Hospitalet com a segona ciutat de Catalunya. Ho fa Manel Barrera en referir-se a les aspiracions electorals d'un partit polític, són els anys 2000 i es parla de la «*segona ciutat més important demogràficament del país*». També Matthew Tree, a CAT, fa servir aquesta expressió.

D'altra banda, tot i la llegenda negra dels anys 60 i 70, hi ha poques referències que relacionin l'Hospitalet i la delinqüència, el novel·lista negre Andreu Martín parla en un parell d'obres seves de bandes de barri, com «*la del Loco de l'Hospitalet*» i també del tràfic de drogues que hi ha a «*la Plaza General Mola de l'Hospitalet*». Són els anys 70.

Realment, a les cites literàries de la ciutat trobem molt més els barris en particular que el conjunt de la ciutat. Hi ha una visió diferenciada de la ciutat com a tal, i dels barris. «*Los barrios son los pueblos de las ciudades*», diu Candel a *Barrio* (1977). Tant és així, que Vázquez Montalbán s'inventa dos pobles, dos barris nous però que, en realitat, són una reproducció d'un barri real. Els barris de Sant Magí a *Los mares del sur* i el barri de La Fabriqueta a *Los alegres muchachos de Atzavara* són, a la realitat, Bellvitge.

Si fem distincions per barris, trobem que les referències al Centre són més costumistes, a Bellvitge són urbanísticament més crítiques i a la Torrassa, més històriques. Sobre el conjunt de la ciutat, trobem repetida la imatge de ciutat receptora —acollidora— de treballadors que busquen habitatge. A *La dama rosa* llegim: «*L'Hospitalet es un pueblo que se nutre de gente que trabaja en Barcelona porque los alquileres son más baratos*». Són els anys 70. Pilar Eyre, retratant els anys 20 i 30 a la biografia d'en Quico Sabaté, ja parlava d'una ciutat «*engolidora d'obres*». Albert García Ripoll adopta el missatge més contemporani i també més políticament correcte de «*ciutat acollidora per excel·lència*». Uns dels protagonistes de *Viure a la intempèrie*, d'en Pedrolo, també van a l'Hospitalet a buscar pisos que relloguen habitacions, perquè a les barriades els pisos són més barats.

A *Sin noticias de Gurb*, Mendoza fa passar l'amic de Gurb per «*un bar de moda de l'Hospitalet*». Són els anys 90 i la ciutat ofereix alguna cosa més que fàbriques i pisos, tot i això, per la mateixa època Salvador Sostres parla en un 'conte de Nadal' de la «*selvàtica brutalitat de l'Hospitalet*», aquest autor anomena un 'bar de moda' real de l'Hospitalet, el *Tirsa*, que, en paraules de l'escriptor «és a l'Hospitalet però molt a prop de Barcelona». A *Los alegres de muchachos de Atzavara* el narrador del capítol que correspon al punt de vista del jove obrer comenta: «*se dice que hace muchos años [l'Hospitalet] era una ciudad despegada de Barcelona*». Uns anys més tard, el personatge de Cranes, flamant regidor de Cultura de la població d'Ellos', a banda de qualificar-la de «*tierra de poetas*» —«*una plaga a extinguir*», completava— mostra les aspiracions de la ciutat quan comenta «*ya no somos suburbanales, somos metropolitanos*».

Un ayuntamiento llamado Ellos i la novel·la negra *Cero negativo* són les úniques obres que fan sortir tots els barris de la ciutat.

El **barri del Centre** correspon a l'Hospitalet Vell i és el que tradicionalment la gent d'altres barris anomenava *l'Hospitalet*. L'actriu Núria Espert, que vivia a Santa Eulàlia, comenta a les seves memòries què representava anar des del seu barri al barri del Centre: «*Ya he dicho antes que Santa Eulàlia era un aldea. Ir a Hospitalet suponía tener que tomar un autobús... Ir a Hospitalet era una excursión*». Aquest fenomen "d'anar a l'Hospitalet" es repetia des de qualsevol dels altres barris de la ciutat, fins i tot des de Sant Josep, el barri més lligat al Centre.

És, en general, un barri poc citat per escriptors forans i, en canvi, molt referenciat pel grup d'escriptors "hospitalencs": Joan Casas, Ramon Gómez Molina, Angelina Vilella, Albert García Ripoll...

El barri del Centre és profusament descrit al contes de *Pols de terrat* d'en Joan Casas. Ens ofereix vistes panoràmiques de la ciutat: des dels camps de la Marina cap a la muntanya i des del mateix barri Centre cap als voltants. Són els anys 50/60 i apareixen les vies de tren, els camps, el campanar amb el seu rellotge i el seu característic àngel trompeter. És un barri d'horts, de rec i també de fàbriques.

La novel·la autobiogràfica d'en Gómez Molina, *El crit de les mil nits*, també recrea l'acció al barri del Centre majoritàriament. Anomena i descriu espais concrets i carrers: des dels forns de la Farga fins a l'activitat social de la Rambla. També el protagonista d'*SCAT* té com a escenari de les seves corredisses el barri del Centre: l'institut Vilumara, la Rambla, l'avinguda Josep Tarradellas o l'estació de Renfe de l'Hospitalet. A *Cero negativo*, l'escriptor Fernando Gómez instal·la el seu detectiu a la plaça Mossèn Homar, al vell mig del barri, davant l'església i al costat de l'Ajuntament. El detectiu es mou pel carrer Major, on hi ha el seu restaurant favorit: la Braseria Paco, pel Casino del Centre, pel carrer Prat de la Riba, per la plaça de l'Ajuntament, l'avinguda Carrilet, el carrer Príncep de Bergara, Can Buxeres, la plaça de la Remunta i la rambla Just Oliveras.

Qui va ser professor d'institut al barri, l'historiador Agustí Alcoberro, fa passar la protagonista de *Retrat de Carme en penombra* pel carrer Major dels anys 80: circulació densa i pesant. A la biografia d'en Quico Sabaté de la periodista Pilar Eyre hi ha una descripció 'literària' del barri als anys 20. Una altra periodista, Àngels Marín, en aquest cas del barri, fa aparèixer a la introducció del seu assaig, l'àngel trompeter i les teulades de les casetes del seu barri que veu mentre escriu a l'ordinador. És una imatge de poble, aquesta del rovell del Centre, que una altra autora del barri, l'Angelina Vilella, també recrearà a la seva novel·la *Onades internes*, reeditada posteriorment com a *Temps d'orquídiades*.

Bellvitge és el barri per excel·lència. Proporciona una visió panoràmica des de l'exterior i és un lloc privilegiat. És el barri més citat, el més present: la seva característica arquitectura, la imatge dels edificis apareix reflectida en un nombre important d'obres, sovint de manera pejorativa.

«Aquesta monstruositat anomenada Bellvitge» diu Victor Alba. «*Ciudad dormitorio de las afueras de Barcelona que parece un gran despliegue de domino proletario*» és la descripció de Kiko Amat. «*Esos horribles sitios en los que viven los obreros... como Bellvitge*», diu Ramón de España. González Ledesma parla del «*gran cementerio para vivos*» que es Bellvitge, el seu personatge acaba de passar pel cementiri de cotxes que hi havia a tocar de la Gran Vía. Valentí Puig parla de «*la geografia vertical de Bellvitge*». Montserrat Roig també fa aparèixer un personatge que circula per la Gran Vía i fa un cop d'ull a «*l'ermita de Bellvitge engolida per enormes blocs en renglera*». Vázquez Montalbán diu de «*Bangkok [que] como Bellvitge es una ciudad para la inmigración salvaje*». Andreu Sotorra anomena els edificis «*ruscs de Bellvitge*» i qualifica el barri de «*labyrinth*». Un personatge de Pedro Casals que va en cotxe per l'autovia de Castelldefels «*echó un ojo a la mole del Hospital de Bellvitge*».

Joan Casas, en canvi, té la virtut d'oferir-nos la visió des de l'altra punt de vista, els seus personatges han arribat en bicicleta a l'Ermita [de Bellvitge], des d'on veuen la «*rotllana de xiprers... els camps daurats i horts. Més enllà... la carretera, riu incessant de camions i cotxes*». Fernando Gómez parla de la «*lucha vecinal de Bellvitge*», fent referència al respecte que li mereix un personatge que va ser protagonista de les rei-

vindicacions al llarg dels anys 60 i 70. En canvi, la lluita veïnal de Bellvitge dels 80 i les actituds d'algun dirigent apareix caricaturitzada i brutalment satiritzada per Candel a *Un ayuntamiento llamado Ellos*.

Teresa Pàmies es passeja per un barri de Granada que li fa recordar la imatge que té de Bellvitge. «*Edificis moderns construïts de pressa i corrents com nínxols anònims, inspirats pel lucre i el pragmatisme. Centenars de finestres... en edificis d'una tristesa aclaparadora, com la dels formiguers humans del costellam de Barcelona*».

A més de totes aquestes imatges, Bellvitge és el barri estereotip de dues de les característiques de l'Hospitalet tardofranquista: l'especulació urbanística i el barri obrer. En aquest sentit, Manuel Vázquez Montalbán dóna protagonisme al barri a dues de les seves novel·les: *Los mares del sur* i *Los alegres muchachos de Atzavara*.

Joan Casas, a *Pols de terrat*, retrata un Bellvitge rural, la Marina en plenitud, quan era accessible i lloc d'esbarjo per als habitants del Centre.

La Torrassa és, juntament amb Bellvitge, el barri més citat de l'Hospitalet. Apareix molt sovint relacionada amb els anys 30. És el barri que va acollir la gran onada migratòria dels anys 20. Les xifres que reproduïx Joan Camós a *L'Hospitalet: història de tots nosaltres*, són espectaculars: «*Collblanc-la Torrassa va créixer un 456 % a la dècada dels anys vint i va passar de 301 habitants l'any 1900 a 21.185 el 1930*». Aquesta allau migratòria va tenir com a protagonista, en bona mesura, gent de Múrcia i Almeria que arribaven a una Barcelona en plena transformació. Aquests immigrants van arribar a la Torrassa, en paraules de Toni Orensanz, «*a la recerca d'una mica de pa, d'una mica de feina i d'unes engrunes de dignitat*».

La imatge del barri queda marcada pels reportatges periodístics del jove periodista Carles Sentís. De fet, el crític literari Julià Guillamon situa en aquest reportatge l'inici d'un debat sobre la relació entre "catalans" i "immigrants" i que mantindran viu a la premsa barcelonina els articulistes Carles Soldevila i Josep M. de Sagarra. Segons Guillamon «*les opinions de Carles Sentís tallen el pas a una possible novel·la catalana sobre la immigració. Si el conflicte entre indígenes i forasters arriba fins i tot a negar l'altre, és difícil pensar que puguin compartir l'espai de la novel·la*».

Tot i així, la novel·la *Sobre las piedras grises*, que va ser Premi Nadal 1948, incorpora referències clares a aquesta immigració dels anys 20, majoritàriament murciana. Sebastià Juan Arbó parla, en veu del personatge, de «*barrios extremos, talleres, fábricas —la fábrica es horrible, un invento infernal*». El protagonista de la història és d'origen murcià i descriu la infància al barri —la Torrassa, Collblanc—, explica com fermentava, en aquelles pèssimes condicions de vida, l'agitació i l'esperit de rebel·lia.

El barri de la Torrassa adquireix molt protagonisme a la novel·la *19 de julio*, d'Ignasi Agustí. Aquesta novel·la va arribar a ser la més venuda, en castellà, al Sant Jordi de 1965, a més de rebre el Premio Nacional de Literatura l'any 1966 i el Premio de la Crítica.

En paraules del crític Sergi Dòria, «*Agustí aconsegueix penetrar amb gran versemblança en el costumisme i el microcosmos de la immigració i l'anarquisme de la Torrassa*». La novel·la descriu l'ambient del barri als anys 30 anteriors a la Guerra Civil. L'autor descriu «*pendientes, desmontes, quebradas, torrentes*» i també «*casucas, barracas, inmundicias, basuras, perros mugrientos...*» En paraules d'Agustí, el barri és una «*vasta orografía de humo, pizarra y hojalata que se pierde en los torrentes*». També és, a la novel·la, el barri de la «*revuelta, el anarquismo, el ateneo libertario*».

L'estudiós Francesc Foguet, parlant del posicionament ideològic d'Agustí comenta: «*el propòsit és responsabilitzar el catalanisme i el moviment obrer del desordre i la inestabilitat social que va afectar profundament els interessos econòmics de la burgesia industrial catalana*». Diu Foguet: «*En concret a 19 de julio ataca durament a qui considera responsable de la Guerra Civil: ERC i CNT-FAI que van portar la societat catalana al desordre i a l'anarquia*». D'aquesta manera, Agustí justifica l'alçament militar com una necessitat imperiosa de detenir la revolució. Contrasta amb la imatge d'en Mendoza que, davant altres situacions complexes i convulses que viu la gran ciutat, mostra, en canvi, l'ambició desmesurada com a causa dels conflictes, mostra l'explo-tació dels treballadors o fa aparèixer també el terrorisme blanc de la patronal, les complicitats jurídiques i policials.

En general, al parlar del barri de la Torrassa a la literatura, hi ha referències a la seva geografia, però, sobretot, al seu ambient obrer, anarquista i als fets ocorreguts als anys 30, són freqüents els personatges d'origen murcià i també les condicions de vida dels "passadissos" o dels blocs de pisos.

A banda de tot el que hem recollit del barri, la Torrassa forma part d'un continu de barris obrers, format per Sants, Hostafrancs, Collblanc i la Torrassa que diversos escriptors descriuen a les seves obres, a vegades amb l'afegit de la Bordeta o, fins i tot, amb la cita de l'Hospitalet com a barri diferenciat. Aquest continu és citat per autors com Hans Magnus Enzerberger al *Corto verano de la anarquía*, Luis Goytisolo a *Re-cuento*, Sebastià Juan Arbó o Paco Candel.

Collblanc surt citat a un parell de novel·les de l'escriptora M. Aurèlia Campmany, en què situa la història a començaments del segle XIX, com el pla fora de la ciutat de Barcelona, lluny de les muralles. És l'època de la guerra del francès i l'autora fa aparèixer els camps i la gent pagesa de Collblanc. Maria Aurèlia Capmany el descriu com a «*plana desolada de bona família: camps, hisenda, horts*» i parla de la «*gent pagesa de Collblanc*». Això era al 1800, després aquests camps seran, tal com explica Juan Arbó, xemeneies i fàbriques.

De fet, les cites de Collblanc estan més relacionades amb la veïna Barcelona que no pas amb l'Hospitalet. És el límit de Barcelona i també un dels camins d'entrada i sortida de la ciutat: la carretera de Collblanc. A *Unes mans plenes de sol*, d'en Manuel de Pedrolo, per exemple, un dels personatges surt a passejar fins a la carretera de Collblanc.

En aquesta visió de barri lligat a Barcelona, trobem que l'escriptor Carles Soldevila al seu recull *Barcelona vista pels seus artistes* (1957) inclou el barri de Collblanc. Joan Agut parla de Collblanc com un barri de «*ressonàncies obreres, cau d'immigrants*».

A banda d'aquestes referències més singulars, Collblanc és mencionat diverses vegades tal com hem dit al parlar de la Torrassa, amb el continu industrial que formaven, des de començament del segle XX, els barris de la Torrassa, Collblanc, Sants i Hostafrancs...

Santa Eulàlia, Pubilla Cases, la Florida, Sant Josep, el Gornal. Santa Eulàlia és un barri històric poc citat, el seu element més significatiu, l'ermita romànica de Santa Eulàlia de Provençana, no ha tingut pràcticament protagonisme. És un barri amb poca visibilitat, a diferència de Bellvitge, com a barri limítrof amb Barcelona, comparteix els ambients del continu "industrial", però els escriptors no el mencionen, tallen la continuïtat al barri compartit de la Bordeta. Ara bé, el barri industrial que descriu Eduardo Mendoza a *La verdad sobre el caso Savolta* correspon, segurament, a aquest espai geogràfic. Qui situa amb tota certesa les seves històries a Santa Eulàlia és l'autor Jaime Martín, des del món de la novel·la gràfica, Santa Eulàlia és l'escenari de les aventures de *los primos del parque*.

Del barri de Pubilla Cases hi ha una descripció molt punyent de l'ambient del barri al reportatge periodístic —literatura social— d'Eliseo Bayo: «*De qué viven...*» Trobem una descripció més literària i personal al text de Clara Parramon *Alguns matins a l'Hospitalet*, una mena de conte, presentació d'una col·lecció de gravats amb la ciutat com a tema. Manuel de Pedrolo situa en aquest barri concretament l'experiència dels rellogats i la descripció dels pisos de classe treballadora. També hi ha tres llibres recents, d'Andreu Martín, Fernando Gómez i Luís González Maluenda, que fan referència a un dels equipaments més conegut del barri: la Biblioteca de la Bòbila. Maluenda li dedica un capítol sencer de la trama.

La Florida és un barri molt poc citat, comparteix una mica de protagonisme a la novel·la *L'assassí és de Bellvitge* i poca cosa més. Sant Josep, el Gornal o el barri de Sanfeliu pràcticament no són anomenats.

ARGUMENT DE LES OBRES AMB MÉS PRESENCIA DE L'HOSPITALET

Sobre las piedras (1949), de Sebastià Juan Arbó, primera obra que escriu en castellà, va guanyar el Premi Nadal l'any 1948. Autor de les Terres de l'Ebre, amb una visió agra i deprimida del món i dels homes, aquí trasllada l'acció, l'ambient urbà de Barcelona, però l'ambient continua pertanyent al món dels humiliats i dels ofesos. En aquest cas, la ciutat serveix d'escenari de la vida d'un humil i apocat funcionari, un immigrant murcià que, recordant, reproduïx l'ambient fosc i miserable de la fàbrica on va treballar els primers anys del segle xx i del barri on es va criar: l'Hospitalet fronterer amb Barcelona i que forma el continu urbà de Sants, la Torrassa, la Bordeta i Collblanc.

19 de julio (1965), d'Ignacio Agustí, és la quarta part de la pentalogia *La ceniza fue árbol*, a la qual pertanyen també *Mariona Rebull* (1943), *El viudo Rius* (1945), *Desiderio* (1957) i *Guerra civil* (1972). *La ceniza fue árbol* és la història de l'ascens i la decadència d'una família d'industrials catalans, els Rius, a la Barcelona de finals del XIX fins al primer terç del XX. El cicle mostra l'ascens de la classe burgesa i els canvis del treball artesanal cap a la societat industrial. El teló de fons de les dues darreres novel·les és la Guerra Civil espanyola i, concretament, a *19 de julio*, els prolegòmens dels anys 30. Els obrers, les fàbriques on treballen i els barris on viuen són part essencial de la novel·la: l'autor descriu els descampats i el barraquisme de la Torrassa, així com l'anarcosindicalisme —al qual fa responsable de la guerra civil— del barri.

Un lloc entre els morts (1968), de M. Aurèlia Capmany, és una de les obres més valorades de l'autora, amb la qual s'apropa a la novel·la històrica. D'una banda, se centra en escenaris i personatges reals: Barcelona, el pla de Barcelona, Cervera, més tangencialment Venècia, en el pas del segle XVIII al XIX, amb la invasió del general Duhesne i la influència francesa; però, de l'altra, el fil conductor de l'obra és la vida d'un personatge de ficció, Jeroni Campdepadrós i Jansana, permanentment insatisfet i inadaptat, que morirà molt jove. L'autora reconstrueix la vida d'aquesta figura inventada, un hereu atípic d'una família rica que aposta per la pervivència a través de l'escriptura. La novel·la recrea paisatges de Collblanc de finals del XVIII, recorda el passat rural i pagès i, finalment, el narrador situat al segle XX fa esment del cementiri de Collblanc i dels canvis urbanístics que ha sofert aquesta zona.

Viure a la intempèrie (1974), de Manuel de Pedrolo, escrita a començaments dels anys seixanta, és una novel·la doble que, amb una mateixa arrancada, es bifurca des del moment que el protagonista pot decidir abordar una noia en una plaça o passar-hi de llarg; tota la seva vida a partir d'aleshores serà diferent segons l'opció que hagi pres. Hi ha un moment de la novel·la en què dos dels personatges, un home i una dona que treballen junts a la fàbrica, es plantegen viure junts i l'opció més viable és rellogar una habitació —un episodi quotidià a la dècada dels 50— a les barriades de la part alta de l'Hospitalet. Pedrolo descriu un recorregut detallat pels carrers de la Torrassa, Collblanc i Pubilla Cases, partint de la històrica estació de metro de Santa Eulàlia.

Mecanoscrit del segon origen (1974), de Manuel de Pedrolo. Els protagonistes d'aquesta exitosa novel·la, l'Alba i el Dídac, es veuen amb la necessitat d'anar-se'n del poble on viuen després que un "cataclisme" els hagi deixat com a únics supervivents. Un dels llocs on s'establiran durant un temps és l'Hospitalet, primer a la zona de la Marina, i, més tard, cap al Samontà, a la zona alta de la ciutat, més concretament a les cases dels "passadissos" de la Torrassa. Pedrolo al·ludeix en una sola obra a l'Hospitalet rural, a l'Hospitalet com a ciutat industrial i a les casetes de la Torrassa, tan carregades d'històries i d'història.

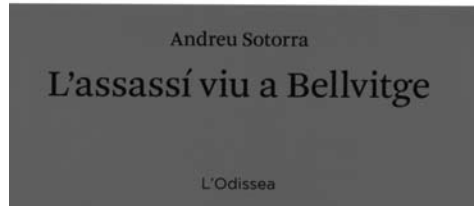
La verdad sobre el caso Savolta (1975), d'Eduardo Mendoza, se situa a la Barcelona de principis del segle xx, entre els anys 1917 i 1919. La ciutat viu sacsejada pels conflictes entre classes i per les lluites entre la patronal i els sindicats. La novel·la, magistralment documentada, mostra una ciutat, vibrant i perillosa, en plena efervescència de moviments obrers de diferents ideologies i diferents graus de violència. Els diferents escenaris narratius són símbols de les lluites i les classes socials del moment. La fàbrica Savolta, empresa que ha experimentat un enorme creixement a causa de la Primera Guerra Mundial i que es troba en una fase de recessió, està situada al terme municipal de l'Hospitalet. L'autor descriu l'extraradi obrer, la perifèria mísera i fosca dels que no han aconseguit entrar a la prosperitat de la gran ciutat.

Los mares del sur (1979), de Manuel Vázquez Montalbán, està centrada en la investigació que fa el detectiu Pepe Carvalho de la desaparició del milionari Carlos Stuart Pedrell. Al llarg de la trama se'ns presenta la Barcelona de finals dels anys 70, la seva història recent i els seus diferents grups socials. La novel·la és una crònica de la Barcelona del capitalisme salvatge i l'especulació immobiliària que aprofita el control de la dictadura sobre la classe obrera i que té com a conseqüència la desvertebració social i urbana. Un producte d'aquesta especulació serà el barri de Sant Magí, on Carvalho troba la pista de l'empresari desaparegut. Aquest barri s'identifica plenament amb el barri de Bellvitge.

Contrallum hospitalenc (1979), de Francesc Marcé i Sanabra. Llibre de poemes que en paraules del prologuista Domènec Pastor Petit és «*un acte de fidelitat al lloc*». Són poemes escrits entre els anys 40 i els 70, són —ens diu Pastor Petit al pròleg— «*cants a terres mossegades per la indústria, pagesos murrís, gent sorneguera, on les pedres rovellades agonitzen davant l'empenta dels gratacels*».

Pols de terrat (1980), de Joan Casas, aplega disset relats que tenen una temàtica comuna: el trànsit, és un llibre que parla del paradís, la infantesa i la primera adolescència. Les històries de *Pols de terrat*, que va obtenir el premi Víctor Català l'any 1979, estan situades en un mateix paisatge: l'Hospitalet dels anys cinquanta i seixanta, anys d'una gran transformació en els quals la ciutat passa de cinquanta mil habitants a tres-cents mil. Malgrat ser el paisatge de fons de totes les històries, el nom de l'Hospitalet no apareix en cap moment. En Francesc Vallverdú ja deia al pròleg de la primera edició (1980) que «*el món de Pols de terrat és a més d'un món literari, un món real, una ciutat en creixença en uns temps de creixença personal i col·lectiva: l'Hospitalet de Llobregat a la dècada dels cinquanta i a la dels seixanta*».

Havent tornat a l'indret on vaig néixer (1985), de Ramon Minoves, és una crònica sentimental de la ciutat en decasíl·labs del llibre *Roderes*, el camí i el temps del narrador s'entrecruen amb els camins i els temps de la ciutat. Comprendre un és co-



nèixer l'altre. Minoves va néixer a una masia de l'Hospitalet l'any 1950 i fa anys que viu a Osona.

L'assassí viu a Bellvitge (1987), d'Andreu Sotorra, és una novel·la juvenil d'intriga: durant la nit de Reis, un jove aspirant a mosso d'esquadra es troba implicat en un crim i es posa a investigar pel seu compte. A la novel·la hi ha dos assassinats, xantatge, tràfic de drogues i un incendi. La contraportada del llibre destaca la frase d'un dels personatges: «*Bellvitge és un laberint per als qui no som del barri*», i és entre aquest laberint de Bellvitge i el barri de la Florida que es desenvolupa l'acció. Aquest llibre va ser finalista del premi Ramon Muntaner de literatura juvenil i, hores d'ara, es continua reeditant. Recentment, l'any 2009, se n'ha fet una reedició amb noves il·lustracions d'en Pep Boatella que reproduïen el "paisatge fred dels blocs de Bellvitge".

Los alegres muchachos de Atzavara (1987), de Vázquez Montalbán, és una novel·la que narra la trobada, l'estiu de 1974, d'un grup d'amics i coneguts, tots ells de la burgesia catalana, professionals, ben situats econòmicament i políticament, al poble d'Atzavara, a prop de la costa de Tarragona. Els amics són un grup de parelles ortodoxes i heterosexuales, *los alegres muchachos* homosexuals, un grup de dones emancipades... i allà al mig, procedent d'una altra classe social, hi ha també un jove amb ganes de prosperar. Aquest jove, Vicente, i l'amic de la infància que el visita, Paco, són el contrapunt a les accions i les converses dels amics burgesos. El jove i l'amic són del barri de la Fabriqueta, l'*alter ego* de Bellvitge. Al llibre, quatre dels protagonistes expliquen com va viure cadascú aquell estiu, tres punts de vista són

burgesos i un, el que comença el llibre, és el del personatge de la classe obrera, Paco Muñoz González. Paco i Vicente són dos personatges de barri obrer, que ja es reconeixen en el barri on han crescut i en el sistema que els ha criat i que han optat per camins diferents: Paco viu "feliç" a la Fabriqueta, s'ha adaptat a les idees convencionals de l'educació que ha rebut com a forma de supervivència, ha decidit que el seu futur és a la Fabriqueta i el que ha vist a Atzavara no fa més que reafirmar-lo. Vicente, en canvi, té pretensions artístiques i per sobreviure ha de marxar, la Fabriqueta i l'ambient de l'època no estan preparats per acceptar-lo.

Sangre de barrio (1989), de Jaime Martín, és una novel·la gràfica que explica la història de Vicent, un jove adolescent que es trasllada amb la seva mare i germana a viure a l'Hospitalet de Llobregat, han deixat el pare per borratxo i maltractador. L'obra és plena de paisatges urbans hospitalencs. A la portada de la primera edició es reconeixia perfectament la façana de la fàbrica Vanguard a la frontera del barri de Santa Eulàlia i Sant Josep. La façana Vanguard va ser un edifici modern d'estètica pop que va representar primer la industrialització i la prosperitat, i l'atur i la crisi, uns anys després, en què la fàbrica va tancar i l'edifici va quedar infrutilitzat.

Un ayuntamiento llamado Ellos (1994), de Paco Candel, és una novel·la que parla del pas de l'autor per la política municipal. Candel va ser regidor de Cultura a l'Hospitalet de Llobregat l'any 1979 i en aquesta obra reflecteix la seva experiència —segons ell, nefasta— com a regidor. *Un ayuntamiento llamado Ellos* és un testimoni d'un valor incalculable, els episodis narrats formen part de la història de la ciutat i són testimoni d'una època de transicions i transformacions. La novel·la recull, per exemple, tot el procés de creació de la biblioteca de Can Carallot/Can Sumarro, les lluites veïnals en contra de la fundició de La Farga o les queixes dels veïns de Santa Eulàlia en relació amb el Carrilet.

La dama rosa (1998), de Margarita Barbachano, està basada en uns fets reals: una diputada socialista abandona el seu escó al Parlament aragonès per fugar-se amb un capellà i deixa el marit, la família i la política. A la novel·la, una periodista i un fotògraf els troben a l'Hospitalet. Tornem a trobar la imatge de l'Hospitalet com a receptor de treballadors immigrants que busquen habitatge més barat, l'ambient que reproduïx és el de la immigració obrera i els blocs de pisos.

Onades internes (1999) i **Temps d'orquídiess** (2007), d'Àngels Vilella, són la mateixa novel·la. La novel·la narra les peripècies i vivències d'un home negre que l'atzar porta a Catalunya. Parla de l'esforç per establir-s'hi i de la lluita per aconseguir l'amor d'una infermera. L'acció transcorre entre Cabrera de Mar, Cornellà, l'Hospitalet i Calella de Palafrugell i, en aquest cas, la part de l'Hospitalet que mostra és el barri del centre, l'Hospitalet vell.

El crit de les mil nits (2000), de Ramon Gómez Molina, explica les vivències novel·lades d'un nen que neix l'any de la proclamació de la segona república i que arriben fins al final de la guerra civil. *El crit de les mil nits* narra aquesta infància a l'Hospitalet de Llobregat dels anys 30 amb la mirada infantil, directa i transparent del nen protagonista i mostra les terribles experiències d'aquells dies de por i de guerra viscudes pel mateix autor.

A **Para que nunca amanezca** (2001), d'Empar Fernández, ens retrobem amb la duríssima història de la immigració d'origen murcià que arriba al barri de la Torrassa. L'autora ens descriu, amb la veu de la protagonista, els "corralons": el tipus d'habitatge on van anar a parar una parella d'immigrants que fugien de les estretors econòmiques i mentals del poble.

SCAT (2008), d'Albert García Ripoll, narra, en forma d'autobiografia, la història d'un jove grafiter de l'Hospitalet de Llobregat, Albert Garcia Ripoll. L'Albert és fill d'un pare d'origen aragonès, la família del qual havia arribat a l'Hospitalet als anys 50 del segle passat, i d'una mare d'arrels catalanes, està enamorat d'una noia marroquina obligada per la família a marxar al Marroc, està descontent amb la societat i es reivindica davant el món que l'envolta amb els seus grafits. La nit que el jove grafiter intenta "fer-se un tren" per deixar la seva empremta, l'autor de la novel·la ens fa un recorregut pel barri: la rambla Just Oliveras, l'avinguda Tarradellas, els jutjats, l'institut Vilumara, el pont d'Isabel la Catòlica, els blocs de Can Serra i les vies del tren. És un recorregut que podem seguir perfectament al plànol de la ciutat. En realitat, al llarg de la novel·la les referències a la geografia urbana són constants: els blocs de la Florida, el barri de Sant Josep, el Torras —l'institut de Can Serra—, el cine Ramblas, la Farga, etc.

Cero negativo (2009), de Fernando Gómez. Jorge Sáenz és un detectiu de l'Hospitalet que rep l'encàrrec de trobar un ronyó perdut. Les investigacions el porten a recórrer pràcticament tots els barris de la ciutat. El punt de partida és la plaça de Mossèn Homar, on viu el detectiu, en ple centre històric. La novel·la, però, ens porta també a Pubilla Cases, a la Florida, a Collblanc i a Bellvitge. Seguint les pistes del detectiu, passem pel carrer Major, la plaça de l'Ajuntament, l'avinguda del Carrilet, la Rambla Just Oliveras, can Buxeres, l'avinguda Masnou o el carrer Montseny, a més d'incorporar referències a espais concrets com el Casino del Centre, l'Hesperia Tower o la Biblioteca de la Bòbila.

Octubre (2010), d'Eva Fructuoso. Distribuïda per Internet, és allà on trobem aquesta descripció: «*Octubre* és una petita novel·la, intel·ligent i discreta, carregada d'un sentit de l'humor deliciós que acompanya les anades i vingudes dels protagonistes pels camins de la pertinença, l'amor i trobar un lloc propi al món.» El lloc on viuen i es mouen és l'Hospitalet, la part alta.

Narcolepsia (2011), de Jordi Ledesma, és una novel·la sobre el tràfic de drogues. Julio Perla Díaz, nascut a la Barceloneta a finals dels 70, pateix narcolepsia. Al carrer és testimoni del tràfic de drogues a cada cantonada, fins que un incident en una manifestació contra el desallotjament d'uns veïns "chabolistes" per adaptar el barri a la "nova Barcelona" prèvia als JO, li canvia la vida i es converteix en Julio el Perla. Com a traficant, passarà a moure's per la perifèria de Barcelona. L'autor retrata la Barcelona dels 90, pre i postolímpica: una dècada en la qual l'aspecte urbà va canviar radicalment en alguns barris obrers marginals, i es va convertir en la ciutat del disseny i la nova arquitectura. Així, trobem una realitat de delinqüència i de màfies que operen a tocar de Barcelona i una part de la trama tindrà lloc als "grisos", els blocs de pisos del barri del Gornal de l'Hospitalet.

Un buen lugar para reposar (2012), de Luís Gutiérrez Maluenda, és una novel·la de detectiu, contemporània. Les relacions a través d'Internet, les pressions immobiliàries als pisos del Raval, drames humans, alguns assassinats, investigacions... i allà al mig, una plaça de l'Hospitalet i un equipament: la Biblioteca la Bòbila amb un important protagonisme.

PER ACABAR

Per acabar, deixeu-me tornar al començament de l'article, concretament al text *Territori, llengua, literatura, identitat* del professor Mira, per afirmar que la literatura forma part del patrimoni col·lectiu.

Els beneficis col·lectius de la literatura i, naturalment, de la lectura els explica molt gràficament l'escriptor Juan José Millàs (*El País*, 26 de juliol de 2002):

«Cuando usted se toma una pastilla para el dolor de cabeza, sólo se le quita el dolor de cabeza a usted. Pero cuando lee un libro, sus efectos terapéuticos se propagan al resto de la comunidad. Así es, por misterioso que parezca. Históricamente, los lectores siempre han sido una minoría, pero los valores de la Divina comedia o La Regenta o El Quijote han actuado no ya sobre quienes no los habían leído, sino sobre quienes ni siquiera conocían su existencia. Se trata de un fenómeno muy poco valorado que en otros ámbitos produciría asombro. (...) Eso es exactamente lo que hacen quienes leen: medicarse para sí mismos, pero también para los otros. El abdomen de las abejas tiene dos estómagos: uno privado y otro social. En el social sólo almacenan el néctar que luego depositarán en los panales para su uso público. Cuando leemos, por muy en solitario que lo hagamos, parte de la sabiduría adquirida se deposita en una especie de estómago social del que se beneficia la colectividad.»

Aquest patrimoni literari col·lectiu, del qual la col·lectivitat es beneficia, pren una altra dimensió quan vinculem literatura i territori; segons Mira, la literatura augmenta el seu valor quan la paraula escrita creix en un territori concret, quan fa servir la llengua d'aquest territori, o quan reflecteix, descriu o fins i tot inventa un espai real o mític.

L'Hospitalet és un espai real en el qual un bon nombre d'escriptors han ubicat part de les seves històries. Aquestes narracions, a banda del valor literari de cadascuna d'elles per separat, tenen valor en el seu conjunt perquè han dipositat en un espai comú i han compartit paisatges desapareguts que es poden recuperar a través de la literatura, imatges de la ciutat que ens la fan reconèixer com a pròpia, històries de gent que la podem sentir nostra i protagonistes de processos històrics que ens poden ajudar a entendre on vivim.

L'Hospitalet ha estat un poble que va esdevenir ciutat de manera molt agressiva, tant per l'entorn com per la població, va créixer fragmentada i desmesuradament al llarg del segle xx. Els darrers vint-i-cinc anys, la ciutat ha protagonitzat importants i contínues transformacions socials, urbanístiques i demogràfiques, alhora que es mantenen esforços col·lectius per recuperar una identitat perduda. Actualment, hi ha consciència de ciutat, sentiment majoritari de pertinença i es reivindica una imatge pròpia que es mostra sense pudor.

La literatura, és cert, no ha deixat tanta constància de les transformacions de la ciutat de l'Hospitalet com en el cas de les ciutats literàries més reconegudes i també recorregudes pels turistes. Estem lluny encara de crear i consolidar un imaginari literari de la ciutat i tampoc no s'ha escrit encara *cap gran novel·la de l'Hospitalet*, tot i això sí que podem dir que l'Hospitalet literari existeix.

Al llibre *Llegendes de Barcelona* (2007), l'autor Joan de Déu Prats dedica un capítol a l'Hospitalet i inclou cinc històries: una amb el rei Artús a l'Hospitalet, a l'església romànica de Santa Eulàlia de Provençana; una altra sobre l'ermita de la Mare de Déu de Bellvitge, l'explicació de la Marina i de l'origen del nom de Bellvitge i tres històries més relacionades amb les guerres amb els francesos: la de Lluís Noves, natural de l'Hospitalet, que va inventar un trabuc de fusta gegant que va ajudar a fer fora els francesos que assetjaven Barcelona l'any 1697; la Convenció de l'Hospitalet, quan en una de les cases senyoriales del carrer Xipreret se signa, l'any 1713, la capitulació de Catalunya davant les tropes franceses; i la del guerriller Josep Manso lluitant pel bosquet de Can Buxeres i el barri de Muntanya a la guerra del francès l'any 1808.

L'Hospitalet no és, per tant, una ciutat literària reconeguda com a tal, no és el marc de cap literatura concreta, ningú se l'ha fet seva literàriament. No és una ciutat recorreguda literàriament: no s'ha popularitzat cap identificació del territori amb determinades obres literàries, ni amb autors, ni amb personatges, però el lligam existeix, sobretot en processos històrics i en la identificació de paisatges urbans: la presència abundant dels barris de la Torrassa i de Bellvitge en diferents obres narratives en són exemples clars.

És evident que l'Hospitalet existeix literàriament en bon nombre d'obres de ficció, més de seixanta, de les quals vint-i-cinc fan aparèixer la ciutat com a escenari, amb diferents graus de protagonisme, de manera evident. Aquesta presència de l'Hospitalet a la literatura serveix per conèixer millor la ciutat i el territori, tant per les

seves descripcions geogràfiques i urbanes com per la recreació de diferents moments històrics.

És a partir dels anys 60 que aquesta presència literària de l'Hospitalet comença a ser continuada, es consolida al voltants dels 80 i es 'normalitza' en termes de ficció a partir de l'any 2000 amb la incorporació de joves narradors vinculats a la ciutat. Cal assenyalar també que la visió literària és diferent des de dins que des de fora. L'autor local és més sensible i delicat, també més líric. Troba virtuts a la ciutat i la mostra amb més detall, n'evoca imatges positives. L'autor forà destaca més les imperfeccions de la ciutat, els problemes de la realitat o l'esquinçament intern.

Hi ha narracions més recents que mostren episodis de ficció: històries completament inventades que es desenvolupen en escenaris completament reals (*Cero negativo*, *Octubre*, *Un buen lugar para reposar*). El més habitual, però, són recreacions d'imatges o episodis, personals i col·lectius, reals. La imatge de l'Hospitalet a la literatura es correspon prou amb la realitat, hi ha més realitat que ficció, trobem la ciutat industrial, fabril, suburbial, lligada a la immigració, als obrers, a la urbanització del seu territori. La literatura reflecteix també la divisió i fragmentació de la ciutat en uns barris ben diferenciats, i que, al llarg dels anys, han conviscut aïlladament. De fet, en les obres literàries amb referències a l'Hospitalet predominen els barris per sobre del conjunt de la ciutat. Bellvitge i la Torrassa són els que tenen, de llarg, més presència. L'un, com a referent majoritàriament dels anys 70 i 80, i l'altre dels anys 30.

I per acabar del tot, una proposta de futur: l'Hospitalet podria tenir un *corpus literari* viu per mostrar el patrimoni literari de la ciutat, ocult i poc visible, per facilitar el coneixement de la ciutat i per estimular la creació literària amb la ciutat com a protagonista, hi ha prou història i territori per fer-ho. Aquest corpus literari, penjat a la xarxa, facilitaria la creació d'una bona ruta literària. Corpus literari, rutes literàries, materials literaris que acostin la història de la ciutat a estudiants de secundària... són possibilitats que permetrien gaudir de la literatura com a font de coneixement.

La recerca *L'Hospitalet a la literatura*, un cop recollida la màxima informació possible, pot ser una primera pedra per a altres projectes. Hi ha equipaments públics, com les biblioteques de l'Hospitalet, i entitats compromeses amb la ciutat i la investigació, com el Centre d'Estudis, que estan aportant esforços i mitjans per arribar-hi, el recull de llibres de les publicacions *Ciutat plural*. *Llibres singulars* és un bon exemple i el web *L'Hospitalet escriu* una bona eina per avançar-hi, el camí: l'aprofitament de les tecnologies, la col·laboració de lectors internautes i el treball en equip.

ANNEX:

Llista dels llibres en què apareix l'Hospitalet

- Agustí, Ignasi. *19 de juliol*. Barcelona: Planeta, 1965.
- Agut, Joan. *L'arbre de la memòria*. Barcelona: Proa, 2002.
- Agut, Joan. *La Via Làctia*. Barcelona: Empúries, 2001.
- Alcoberro, Agustí. *Retrat de Carme en penombra*. Barcelona: Ed. 62, 1989.
- Amat, Kiko. *Cosas que hacen BUM*. Barcelona: Anagrama, 2007.
- Barbachano, Margarita. *La dama rosa*. Madrid: Huerga y Fierro, 1998.
- Barrera, Manuel i Pijoan, Jordi. *Tu no m'estimes*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 2008.
- Bayo, Eliseo. *De qué viven y por qué mueren los españoles*. Barcelona: Diosa, 1975.
- Bayo, Eliseo. *Puro desastre*. Madrid: Acento, 1999.
- Campmany, M. Aurèlia. *Un lloc entre els morts*. Barcelona: Laia, 1968.
- Candel, Francisco. *Un ayuntamiento llamado Ellos*. Barcelona: Ed. B, 1994.
- Candel, Francisco. *Barrio*. Barcelona: Marte, 1977.
- Casas, Joan. *Pols de terrat*. Barcelona: Selecta, 1980 .
- Costa, Júlia. *Els tocaboires a l'Hospitalet*. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis, 1998.
- De Pedrolo, Manuel. *Unes mans plenes de sol*. Barcelona: Ed. 62, 1977.
- De Pedrolo, Manuel. *Mecanoscrit del segon origen*. Barcelona: Ed. 62, 1974.
- De Pedrolo, Manuel. *Milions d'ampolles buides*. Barcelona: Laia, 1979.
- De Pedrolo, Manuel. *Viure a la intempèrie*. Barcelona: Nova Terra, 1974.
- Del Árbol, Víctor. *El peso de los muertos*. Madrid: Castalia, 2006.
- Eyre, Pilar. *Quico Sabaté, el último guerrillero*. Barcelona: Península, 2000.
- Fernández, Empar. *Para que nunca amanezca*. Barcelona: Meteora, 2001.
- Fontanals, Anna Maria. *El meu poble i jo*. L'Hospitalet, 1991.
- Fontanals, Anna Maria. *Perfils històrics de l'Hospitalet*. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament, 2000.
- Formosa, Feliu. *Bellvitge*. Barcelona: Cruilla, 2005.
- Fructuoso, Eva. *Octubre*. Barcelona: Create Space, 2010.
- García Ripoll, Albert. *SCAT*. Barcelona: Carena, 2008.
- Gómez, Fernando. *Cero negativo*. Barcelona: Huerga & Fierro, 2009.
- Gómez Molina, Ramon. *El crit de les mil nits*. Lleida: Pagès, 2000.
- González Ledesma, Francisco. *Las calles de nuestros padres*. Madrid: Jucar, 1989.
- Goytisolo, Luis. *Recuento*. Barcelona: Seix Barral, 1975.
- Gutiérrez Maluenda, Luís. *Un buen lugar para reposar*. Barcelona: Alrevés, 2012.
- Juan Arbó, Sebastián. *Sobre las piedras grises*. Barcelona: Destino, 1949.
- Ledesma, Jordi. *Narcolepsia*. Barcelona: Alrevés, 2011.
- Loperena, Josep Maria. *Ulls de falcó*. Barcelona: Columna, 2006.
- Marcé, Francesc. *Contrallum hospitalenc*. L'Hospitalet de Llobregat: Rius i Vila, 1979.
- Martín, Andreu. *El blues de la ciutat inversemblant*. Barcelona: Edebé, 2009.
- Martín Andreu i Quilez, Carles. *Piel de policia*. Barcelona: Roca, 2006.
- Martín, Andreu. *Pròtesi*. Barcelona: La Magrana, 1990.
- Martín, Jaime. *Flores sobre el asfalto*. Barcelona: La Cúpula, 1990.
- Martín, Jaime. *La basca que más casca*. Barcelona: La Cúpula, 1991.

- Martín, Jaime. *Los primos del parque*. Barcelona: La Cúpula, 1994.
- Martín, Jaime. *Los cuentos de los primos del parque*. Barcelona: La Cúpula, 1992.
- Martín, Jaime. *La memoria oscura*. Barcelona: La Cúpula, 2001.
- Martín, Jaime. *Sangre de barrio*. Barcelona: La Cúpula, 1995.
- Mendoza, Eduardo. *La verdad sobre el caso Savolta*. Barcelona: Seix Barral, 1975.
- Mendoza, Eduardo. *Sin noticias de Gurb*. Barcelona: Seix Barral, 1991.
- Minoves, Ramon. *Roderes*. Barcelona: Columna, 1995.
- Pàmies, Teresa. *Busqueu-me a Granada*. Barcelona: Destino, 1980.
- Parramon, Clara Carme. *Alguns matins de l'Hospitalet*. L'Hospitalet de Llobregat: TPK, 1998.
- Prats, Joan de Déu. *Llegendes de Barcelona*. Barcelona: PAM, 2007.
- Puig, Valentí. *La gran rutina*. Barcelona: Destino, 2006.
- Quílez, Carles. *Psicópata*. Barcelona: Cossetània, 2004.
- Roig, Montserrat. *El temps de les cireres*. Barcelona: Edicions 62, 1977.
- Sentís, Carles. *Viatge en Transmiserià*. Barcelona: La Campana, 1994.
- Solà, Lluís. *Un segle d'humor català*. Barcelona: Bruguera, 1975.
- Solsona, Ramon. *Línia blava*. Barcelona: Columna, 2004.
- Sostres, Salvador. *Jo, les mentides que calen per explicar una sola veritat*. Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2006.
- Sotorra, Andreu. *L'assassí viu a Bellvitge*. Barcelona: Empúries, 1987.
- Vázquez Montalbán, Manuel. *Los alegres muchachos de Atzavara*. Barcelona: Mondadori, 1987.
- Vázquez Montalbán, Manuel. *Los mares del sur*. Barcelona: Planeta, 1997.
- Vázquez Montalbán, Manuel. *Los pájaros de Bangkok*. Barcelona: Planeta, 1983.
- Vilella, Àngels. *Temps d'orquídies*. Girona: CCG, 2007.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia sobre l'Hospitalet. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet, 1985.

Bibliografia sobre l'Hospitalet, actualització 1985-1992. L'Hospitalet de Llobregat: CEL'H, 1992.

CAMÓS, Joan. *L'Hospitalet i la immigració. Catalanistes i anarquistes als anys trenta*. A: Quaderns d'Estudi 21. L'Hospitalet: CEL'H, 2009.

CARRERAS, Carles. *La Barcelona literaria: una introducció geogràfica*. Barcelona: Proa, 2003.

CASACUBERTA, Margarida i GUSTÀ, Marina (ed.). *Narrativas urbanas. La construcción literaria de Barcelona*. Barcelona: Fund. Antoni Tàpies i Arxiu Històric, 2008.

CASAS, Joan. *De pagesos a aturats*. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet, 1987.

Ciutat plural. Llibres singulars. Autors i autores de l'Hospitalet 2003-2004. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet.

Ciutat plural. Llibres singulars. Autors i autores de l'Hospitalet 2005-2006. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet.

Ciutat plural. Llibres singulars. Autors i autores de l'Hospitalet 2007-2008. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet.

Ciutat singular. Llibres plurals. Autors i autores de l'Hospitalet 2001-2002. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet i Perutxo Llibres.

GUILLAMON, Júlia. *La ciutat interrompuda.* Barcelona: La Magrana, 2001.

Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 1997.

MIRA, Joan Francesc. *Territori, llengua, literatura, identitat a les Actes del III Seminari sobre patrimoni literari i territori.* Barcelona: Espais Escrits. Xarxa del patrimoni literari català, 2007.

RIERA, Ignasi. *Off Barcelona.* Barcelona: Barcanova, 1993.

RODÓN, Francisco. *Ficción, realidad, crónica o novela en Un ayuntamiento llamado Ellos, de Francisco Candel a Cuadernos de Estudio y Cultura, núm 15.* Barcelona: ACEC, 2002.

SINCA, Genís. *La providència es diu Paco.* Barcelona: Dèria/RBA, 2008.

SOLER I AMIGÓ, Joan. *El Baró de Maldà i l'Hospitalet.* L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet, 1996.